

Dia Internacional del Dret a Saber: contribució dels professionals de l'arxiu, la gestió documental, centres de documentació i biblioteques a la transparència

Paraules clau: *Jose Antonio Martínez González, Transparència, Administracions públiques, Gestió documental, Arxius, Governança de la informació, Biblioteca escolar*

Resumen

Aquest text està basat en la ponència pronunciada en representació del Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Documentalistes de la Comunitat Valenciana (COBDCV) en la jornada pel “Dia Internacional del Dret a Saber”, celebrada el 30 de setembre de 2021 en el Centre de Cultura Contemporània Octubre organitzat per l'Associació Ciutadania i Comunicació (ACICOM) <https://acicom.org/dia-internacional-del-dret-a-saber-ho-celebrem-el-dia-30-9-2021-a-les-18h-centre-de-cultura-contemporania-octubre/>

Bona vesprada a tothom i moltes gràcies a ACICOM per comptar un any més amb el Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Documentalistes de la Comunitat Valenciana (COBDCV) per a la celebració d'aquesta diada reivindicativa tant important com és el “Dia Internacional del Dret a Saber”. Més enllà de la nostra participació en el foment de la transparència i a l'accés a la informació pública per part de la ciutadania com a membres de la Coalició pro-Accés, hui vull explicar, per una banda, quin paper juguem els professionals de la documentació i la informació en eixe foment, i per una altra, quines propostes tenim per millorar eixos mecanismes de transparència i accés.

Pel que fa al nostre paper com a professionals, el passat maig, dins del marc de les

1Foto Acicom

XVII Jornadas Españolas de Información y Documentación (JEID21) de FESABID (Federación Española de Sociedades de Archivística, Biblioteconomía, Documentación y Museística) i fruit d'un debat coordinat per Joan Carles Faus (membre del COBDCV) i Raquel Gómez, es va plasmar el document de treball "Informació i Política: 10 punts clau". En aquest decàleg es deixa clar quin paper hi juguem els professionals de la documentació i la informació en la societat actual, així com en la correcta gestió de la *res publica*. Però, en referència al tema de la transparència, son tres punts concrets del decàleg els que fan palès el nostre paper:

- "Punt 1. Centralitat dels professionals de la informació: El nostre col·lectiu professional pot mediar entre els qui governen i la ciutadania, entre la visió jurídica i la tecnològica, entre interessos privats i democràcia, comproment-se amb l'accés a la informació i el coneixement distribuït."
- "Punt 4. Gestionar Informació *versus* Governança de la Informació: Internet ha dinamitat la privacitat i obri riscos (vigilància) que podem contraposar girant el rumb de la professió a l'evidència dels successos, transaccions i realitats que ens conformen com a individus, institucions o societats."
- "Punt 9. La Informació fonamenta la democràcia: La gestió eficient de la informació millora els serveis públics i la igualtat d'oportunitats, és la clau del Govern Obert, La lluita contra la corrupció o l'arbitrarietat de les decisions, i empara obertament drets individuals i col·lectius."

En tenir clar el nostre paper i el nostre compromís amb el foment d'una societat oberta i democràtica, així com d'unes institucions transparents i accessibles, cal que fem un pas endavant i plantejem propostes concretes per a la millora de la transparència des de l'arxiu i la gestió documental.

Com a primera fita trobem que es fa necessari que centrem la qüestió de

què entenem per transparència i en quin marc la situem.

Habitualment en els textos, jornades i inclús en l'ambició "IV Pla de Govern Obert d'Espanya 2020-2024", ens trobem que quan es parla de transparència tot està emmarcat dins l'àmbit polític-social i de gestió de les administracions públiques, i que tot gira al voltant del Portal de transparència i de la Publicitat activa, és a dir, allò que podríem anomenar el *front-office*, tot oblidant-se d'allò que ha de donar suport a tots aquests processos que fan parèixer que la informació i els documents ixen del no-res. Aquest *back-office* està (o millor dit hauria d'estar) conformat pel document i l'expedient (i també les dades i metadades que els conformen) com a peces base d'un Sistema de gestió d'informació dins el marc de l'arxivística i la gestió documental. Aquestes dues parts, no són més que dues cares de la mateixa moneda, és per això que cal que es tracte de manera conjunta i interdependent tot allò referent a l'**Administració electrònica** (e-Administració) i a la transparència, cosa que ni legislativament, ni administrativament s'està fent a hores d'ara.

I és que la implementació de **Sistemes de Gestió Documental** (SGD) com a fonament de l'e-Administració i la transparència ofereix tota una sèrie d'avantatges:

- Garanteix la integritat i validesa de la informació.
- Permeten automatitzar i sistematitzar la publicitat activa.
- Gestionen l'accés a la informació.
- Garanteixen les limitacions de la transparència.
- Garanteixen la protecció de dades personals.
- Faciliten les conversions a formats oberts i reutilitzables.

- Permeten l'actualització d'informació.
- Garanteixen la preservació i la llegibilitat dels documents i bases de dades al llarg del temps: memòria històrica accessible.

Tenim necessitat, doncs, de polítiques integrades que trenquen amb aquestes falses dicotomies que creen àmbits aïllats i que, com a conseqüència, impedeixen que la informació fluïska lliurement. I és ací, concretament, on adquireix importància el concepte “**Transparència per disseny**” encunyat i treballat per diversos professionals (en especial Anahí Casadesús). Aquest concepte es plasma en la definició i posada en marxa d'estratègies en matèria de transparència, accés, conservació i difusió de la informació perquè arribe a la ciutadania en un únic recorregut dissenyat des del principi.

Tot això implica, a més, el establir línies mestres que permeten el control total d'aquests recursos d'informació. Qüestió aquesta que ens porta directament al concepte de “**Governança de la informació**” que ARMA Internacional (l'associació internacional dels professionals de la gestió documental, la gestió de la informació i de la governança de la informació amb seu als EEUU) defineix d'aquesta manera:

“[...] estratègia general i de coordinació per a tota la informació organitzacional. Estableix les autoritats, els suports, els processos, les capacitats, les estructures i la infraestructura per a permetre que la informació siga un actiu útil [...]”.

I que el Consell Internacional d'Arxius (ICA) sintetitza d'aquesta manera:

“Pont entre l'Estat i la Societat Civil”.

La implementació d'una veritable Governança de la informació en les institucions públiques comportaria la incorporació de tota una sèrie d'avantatges:

- Enfocament coordinat i interdisciplinari.
- Col·laboració que impulsa la interacció entre les parts.
- Satisfacció dels requeriments de compliment legal (*Compliance*).
- Gestió de riscos: evitar la “síndrome de l’arxiu buit”, documentació que no es troba...
- Optimització del valor de la informació.

En conclusió, per a la millora de la transparència i l’accés sense problemes de la ciutadania a la informació i documentació de les administracions públiques, primer que res,

cal que darrere la transparència existisca una gestió documental optimitzada que li servisca de suport i fonament.

És a dir, un Sistema de Gestió Documental, però tinguem clar que no estem parlant d’un software, sinó d’una forma sistematitzada de “*controlar de manera eficient i sistemàtica la creació, la recepció, el manteniment, l’utilització i la disposició dels documents*” (UNE-ISO 15489-1:2001), que, això sí, pot utilitzar un software com a eina per a dur a terme els seus objectius.

En segon terme, però molt lligat a això

cal implementar una veritable Governança de la informació,

i aquesta ha de pivotar sobre tres eixos clau: la gestió documental, la tecnologia i l’operativitat jurídica. I, per descomptat, amb la participació activa, coordinada i multidisciplinària dels professionals d’aquests tres àmbits.

I per a finalitzar, **cal començar a pensar ja en aplicar una avaluació total de la transparència**

que incloga tant el *back-office* com el *front-office*. Ara per ara, les administracions públiques estan únicament centrades en mesurar all`que es publica als portals de transparència. Les metodologies i sistemes de mesurament, com ara MESTA i d`altres, només avaluen el *front-office* i provoquen dubtes molt seriosos sobre si realment mesuren la transparència real de les institucions públiques, o només un acompliment formal d`un dels seus aspectes. Està sent molt discutit i posat en dubte el que algunes institucions públiques siguen realment transparents, tot i puntuar molt alt dins els rànquing de transparència.

Front això, existeixen models que avaluen les dues vessants i que poden servir per a donar una visió més acurada del nivell de transparència d`una organització, com ara el “Model de maduresa en gestió documental per a la transparència i la publicitat activa (MMGDT)” de l`AAC (Associació de Professionals de l`Arxivística i la Gestió de Documents de Catalunya). L`enfocament d`aquesta sistemàtica és centra en que allò realment important és avançar en la consecució real d`objectius, és a dir, oferir un servei òptim a la ciutadania i no centrar-se en competir per puntuar més alt en els rànquing de transparència. Entenem, doncs, que cal adoptar un model holístic com el MMGDT que, a més de mesurar tots dos àmbits de la transparència, també tinguen uns objectius reals.

També des del COBDCV **se està treballant en propostes per la millora de la transparència des del àmbit de les biblioteques**, però en aquest cas des de la perspectiva de la **formació d`una ciutadania activa**. Enguany s`ha posat en marxa un “**Pla de formació de professionals de biblioteques escolars**” amb l`objectiu final de tenir persones preparades per a dur a terme una correcta implementació i gestió de les biblioteques escolars dins el sistema educatiu valencià. Aquests professionals tindran un paper clau en l`educació i formació dels xiquets i xiquetes valencianes en dos importants matèries. La primera, allò que tècnicament s`anomena “**Alfabetització informacional**” que no és sinó aprendre a trobar, contrastar i validar informació i dades. I la segona, com participar activament en els assumptes públics (consulta

pública prèvia de legislació, iniciatives legislatives, pressupostos oberts, ciència ciutadana...), amb la informació necessària.

Per concloure, volem remarcar que l'objectiu del COBDCV, i dels seus i les seues professionals, respecte del tema que ens ocupa, és facilitar l'**Accés de la ciutadania a la informació**, no només amb el nostre treball diari, sinó també vetllant per una aplicació efectiva de la **Transparència** i el **Bon Govern** de les administracions públiques i per la qualitat de la **Governança de la informació**.

Moltes gràcies per la vostra atenció!

Bibliografia

- ARMA Internacional. 2021. Information Governance. [En línia] https://www.arma.org/page/Information_Governance
- Casadesús de Mingo, A., et al. 2016. "Transparencia en riesgo: la gestión de documentos como estrategia de prevención", en VII Congreso Internacional en Gobierno, Administración y Políticas Públicas. Madrid: Asociación GIGAPP. [En línia] <http://www.gigapp.org/index.php/mis-publicaciones-gigapp/publication/show/2217>
- Casadesús de Mingo, A., i Cerrillo i Martínez, A. 2018. "El impacto de la gestión documental en la transparencia de las Administraciones públicas: la transparencia por diseño", en Gestión y Análisis de Políticas Públicas, 19:6-16. [En línia] <https://revistasonline.inap.es/index.php/GAPP/article/view/10515>
- FESABID. 2021. Información y Política: 10 puntos clave. [En línia] <https://www.fesabid.org/informacion-y-politica-10-puntos-clave/>

- International Council on Archives. 2017. “Panel 1. La gobernanza de la información: puente entre el Estado y la Sociedad Civil”, en Conferencia de Ciudad de México ALA-ICA Archivos, ciudadanía e interculturalismo. [En línea] <https://www.alaarchivos.org/wp-content/uploads/2017/08/GobernanzaInfo.pdf>
- Martínez-González, J. A., et al. 2018. “El *back-office* de la transparencia: su puesta en marcha en Cataluña”, en Sánchez de Diego Fernández de Riva, M. (coord.), Apuntes sobre la Transparencia. Madrid: UCM, pp. 107-130. [En línea] <https://eprints.ucm.es/id/eprint/49600/>
- Martínez-González, J. A. 2019. “Camino comenzado, medio andado: Gestión documental y transparencia en la normativa valenciana”, en IV Congreso Internacional de Transparencia, Universidad de Málaga, Diputación Provincial de Málaga, Ayuntamiento de Málaga y ACREDITRA (Asociación de Profesionales e Investigadores de la Transparencia). Málaga. [En línea] <https://www.archiverosdeandalucia.org/iv-congreso-internacional-de-transparencia-ponencias-disponibles/>
- Ministerio de Hacienda y Función Pública. 2020. IV Plan de Gobierno Abierto 2020-2024. [En línea] https://transparencia.gob.es/transparencia/transparencia_Home/index/Gobierno-abierto/planes-accion.html
- Organización Internacional de Normalización. 2001. Información y documentación. Gestión de documentos. Parte 1: Generalidades. (UNE-ISO 15489-1:2001).
- Soler, J. Y Ruiz, V. (coord.). 2016. Model de maduresa en gestió documental per a la transparència i la publicitat activa (MMGDT). Barcelona: Associació d'Arxivers-Gestors Documentals de Catalunya. [En línea] <https://arxivers.com/recerca/model-de-maduresa/>

Autor:

Jose Antonio Martínez González, tècnic de Gestió Documental d'una mútua col·laboradora amb la Seguretat Social i professor col·laborador de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Llicenciat en Geografia i Història, especialitat d'Història Contemporània, per la Universitat de València (UV), màster en continguts i aspectes legals en la Societat de la Informació per la Universitat Politècnica de València (UPV) i postgraduat en gestió documental, arxivística i documentació per les universitats de València (UV), Politècnica de València (UPV) i Jaume I de Castelló (UJI).